

ρου ἐρμηνευεντής. Ὁ δὲ Τα τι κανός λέγει, ὁ Μητρόδωρος μετάγει τὰ τοῦ Ὀμήρου πάντα εἰς ἀλληγορίαν ἀρνούμενος τὴν ὑπερβολὴν τῶν θεῶν καὶ λέγων αὐτούς «φύσεως ὑπόστασεις καὶ στοιχεῖαν διακοσμήσεις». Καὶ ὁ Πτ. συγχριτὸς μνημονεύει ὅτι τὸν Ἀγαμέμνονα ἡρμηνευεν δὲ Μητρόδωρος ἀλληγορικώς αιλέρχ. Ὁ Σύγχρονος (ἐν Χρον. 1490) λέγει ὅτι οἱ Ἀναξαγόρειοι ἐρμηνεύουσι νοῦν μὲν τὸν Δίκαιον τέχνην δὲ τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸ φειδῶν δόλουμένιον ἔργον πολλῆταις Αἰθίρη. Ἀλλ' ἡ ἀλληγορικὴ αὕτη ἐρμηνεία τῶν ρύθμων δεικνύει τὸν Μητρόδωρον συγγενῆ τῶν Σοφιστῶν μελλοντὴν τοῦ Ἀναξαγόρου.

III. ΠΕΡΙ ΣΟΦΙΣΤΩΝ

§ 28.

Περὶ τῆς γενέσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς σοφιστικῆς.

Απὸ τῶν μέσων τῆς ἥτης ἐκκτοντκατηρίδος ἥρξαντο ἐμφανίζειναι ἐν τοῖς "Ἑλληνοὶ δόξαι, ὃν ἡ ἐξάπλωσις βιβλίου ἐπήγεγκε μετά τινας δεκαετηρίδας μεταβολὴν εἰς τὸ τρόπουν τοῦ σκέπτεσθαι παρὸς ταῖς ἀνεπτυγμέναις τοῦ λοιποῦ τάξεστι καὶ εἰς τὴν πορείαν τοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου. Ἡδὴ τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν ἡ διεκμάχη καὶ ἡ τύλη, μεθ' ἣς ἀντεπεξήρχοντο αὗται κατὰ τῶν κοινῶν διοξειδῶν, ἥταν ἀρχοῦσαι νὲ διεγείρωσι τὴν δυσπιστίαν πρὸς τὰς γενομένιας πρὸς ἐπιστημονικὴν τοῦ κύρους ἐξήγησιν ἀποπείρας. Ἀφ' οὗ δὲ πρὸς τούτοις ὁ Παρομενίδης καὶ ὁ Ἐπερόκλειτος, ὁ Ἐμπεδοκλῆς καὶ ὁ Δημόκριτος διημφεσθήτησαν τὴν ἀλήθειαν τῆς αὐτῆς ποιητικῆς γνώσεως, ἐδύναντο γὰρ ἐπακολουθήσωσι γενικότεροι περὶ τῆς γνωστικῆς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεως ἀμφιβολίᾳ τόσῳ μελλοντικοῦ εὔκολότερον, καὶ οὐδενὶ τῶν φιλοσόφων τούτων ὑλικὴ θεωρία οὐδὲδύλως συνεβάλλοντο πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐδραίωσιν τῆς ὑψηλοτέρας ἀληθείας τῆς κατὰ λόγον γνώσεως· καὶ αὐτὸς δ' ὁ Ἀναξαγόρας τὴν περὶ νοῦ θεωρίαν αὐτοῦ δὲν ἐχρησιμοποίησεν εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἔτι μελλοντικήτως ἐδίαζε πρὸς μετατροπὴν τῆς πορείας τῆς ἐπιστημονικῆς δράστεως ἡ γενικὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου ἀνάπτυξις. Ὅσωρ δηλούν ὅτι ὑψηλότερον καὶ βαργδαῖοτερον ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων προύσθιθεντο ἡ καθολικὴ

μόρφωσις ἐν ἀπάσῃ μὲν τῇ Ἑλλάδι, μάλιστα δ' ἐν τῷ νῦν κέντρῳ τοῦ διανοητικοῦ καὶ πολιτικοῦ αὐτῆς βίου, ταῖς Ἀθήναις, τόσῳ ζωγροτέρον οἱ θέλοντες ν' ἀναζητοῦσιν ἡσθίανοντο τὴν ἀνάγκην ἴδιαιτέρας τινὸς προπαιδεύσεως πρὸς τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν. "Οσῳ δὲ πληρέστερον σὺν τῷ χρόνῳ κατέρριπτεν ἡ νικηφόρος δημοκρατία πάντα φραγμόν, δι' οὗ πρότερον νόμος καὶ ἔθος περιέβαλλον τὴν αὐθαίρεσίν τοῦ αὐτοκράτορος λαοῦ, καὶ οὐαὶ λαμπρότεροι ἐλπίδες διηνοίγοντο παντὶ, ὅστις ἐγίνωσκε νὰ κατακτήσηται τὴν εὑνοιαν τοῦ λαοῦ τούτου, τόσῳ τυριωτέος καὶ ἀναγκαιοτέρᾳ ἔμελλεν, ὡς εἰκός, νὰ φάνηται καὶ ἡ διδασκαλία, δι' ἃς καθίστατο τις ἐπιτήδειος βάτωρ καὶ ἤγέτης τοῦ δῆμου. Ταῦτης λοιπὸν τῆς ἀνάγκης τὴν θεραπείαν ἐπηγγέλλοντο ἀνδρες, οἵτινες ὑπὸ τῶν συγγρόνων ὡς σοφοὶ ἢ σοφισταὶ ἔχαρακτηρίζοντο καὶ αὐτοὶ δ' ἐκυρώντες τοιούτους ἐκήρυξαν. Τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν παρεῖχον κατὰ κανόνα ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταβαίνοντες εἰς πάντας τοὺς μαθήτεως ὀρεγομένους καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀπήτουν ἀντιμισθίαν ἀρκεύντως μεγάλην, δι' ὃ πρότυρος κατ' οὐσίαν δὲν ἦσαν μεριπτέοι, ἀλλὰ δὲν ἦτο μέχρι τύτε ἐν γράψει. Ἡ διδασκαλία δ' αὔτη καὶ ἔσωτὴν ἐδύνατο νὰ περιλάβῃ πᾶσαν δυνατὴν γνῶσιν καὶ ἐμπειρίαν, καὶ εὑρίσκομεν τῷ ὄντι ἀνδρας εἰς τοὺς Σοφιστὰς καταλεγομένους, καὶ τινας μάλιστα ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων, διδάσκοντας καὶ ὅλας μηχανικὰς τέχνας. Ἀλλὰ τὸ κύριον ἔργον τῆς τῶν Σοφιστῶν διδασκαλίας ἀπετέλει ἡ προπαραπλευὴ πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον, καὶ ὡς Σοφισταὶ ἐν τῇ στενωτέρᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐντεῦθεν ὅσοι παρήρχοντο εἰς τὸ μέσον ὡς ἐξ ἐπηγγέλματος διδάσκαλοι τῆς ἀρετῆς (κατὰ τὴν παρ' Ἐλλήσι περιεκτικὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἀρετῆς) ὑπεργνούμενοι ὅτι θὰ ποιήσωσι τοὺς ἐκυρῶν μαθητὰς «δειπούντες πράττειν καὶ λέγειν», δτὶ θὰ καταστήσωσιν αὐτοὺς ἐπιτηδείους εἰς τὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ τε οἴκου καὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων. Ὁ περιορισμὸς οὗτος εἰς πρακτικὸν μόνον ἔργα βιοτίζεται παρότι αὐτοῖς ἀπασιν ἐπὶ τῆς πεποιθήσεως, ἵνα οἱ μὲν ἐπιφχνέστατοι τῶν Σοφιστῶν ὑπὸ τὸν τύπον σκεπτικῶν θεωριῶν ἐξεδήλωσαν, οἱ δὲ πλεῖστοι ἐπεδείξαντο καὶ ἔργῳ διὰ τῆς αὐτῶν ἐριστικῆς, ἐπὶ τῆς πεποιθήσεως δῆλος δὴ δτὶ γνῶσις καθολικῶς ἀληθής δὲν ὑπάρχει δυνατή, ἡ ἡμετέρη ἐπομένως γγῶσις δὲν ἐξέργεται πέρι τῶν ἐνὶ ἐκάστῳ φανομένων. Αὕτη δὲ πάλιν ἡ δόξα ἐπέ-

δραστε καὶ ἐπὶ τὴν ἡθικὴν καὶ ἄγαρε σὸν τῷ γράμμῳ εἰς τοῦτο, διὰ
ἡ ἐν ταῖς ἔρισι καὶ τοῖς ἀγῶνι τῶν τότε πολιτικῶν μερίδων γεννη-
θεῖσα καὶ αὐξηθεῖσα ἐξέγερσις κατὰ τῶν νόμων, τῶν ἐθίμων καὶ τοῦ
δικαίου εὑρισκέτινα ἐν ταῖς τῶν Σοφιστῶν θεωρίαις κατὰ τὸ φι-
νόμενον ὑπεραπολεγόντων. Οἱ καλούμενοι Σοφισταὶ ἐμφανίζονται οὕτω
ὡς οἱ παρρησιωτικότεροι συνάγονται καὶ μεστοὶ τῆς Ἑλληνικῆς
παιδεύσεως κατὰ τὸν οὐρανὸν καὶ ἔχονται πάντα τὰ προτερήματα
καὶ πάσας τὰς ἀδυνατίκας τῆς θέσεως ταύτης.

Ιρός τὴν κορτούμσαν, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Πλάτωνος ἀντιλήψεως πη-
γάζουσαν κατάκρισιν τῶν Σοφιστῶν ἀντιτεκτήμενοι διεφώτισαν τὴν
ιστορικὴν τούτων σημασίαν ὁ Ἐγελλος, ὁ Κ. Φρ. HERRMANN, ὁ G.
GROTTKE καὶ ὄλλοι. 'Ο Γροττός ἔμινε περὶ τὸ ἐπιπλόν, νοση-
ρὸν καὶ ἐπικίνδυνον, ἥπερ ἡσπαὶ περὶ τὸν οὐρανὸν ἀπὸ μετὰ τοῦ
ὅρθιοῦ καὶ σπουδαίου συνδεδεμένον καὶ ἐν τῇ περιτέρῳ πορείᾳ ἴσχυ-
ρότερον ἀείποτε ἐνεφανίζοντο.

Περὶ τῶν γνωστοτέρων Σοφιστῶν

Οἱ γνωστότεροι τῶν Σοφιστῶν εἰσι: Πρωταγόρας ὁ Ἀ-
θηναῖος, ὁ πρῶτος ἐκυρὸν Σοφιστὴν καὶ «παιδείαστος καὶ ἀρε-
τῆς διδάσκαλον» οὐλέστης, ἐπὶ 40 δὲ ἔτη τὸν Ἑλλάδα πλουτο-
περιηγούμενος καὶ εὐδαιμόνωτεκταὶ διδάσκων· Τοργίας ὁ Λεον-
τίνος, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὃς διδάσκαλος κατ' ἄρχοντας μὲν ἐν
Σικελίᾳ, ἀπὸ δὲ τοῦ 427 ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλοῖς τῆς μέσης Ἑλλα-
δος πόλεσι δρῶν καὶ βροδύτερον ἐν Λαρίσῃ τῆς Ηπειρίου ἐγκατα-
στᾶς καὶ ἀποθανών· Πρόδικος ὁ Κετίος καὶ Ιππίας ὁ
Ἡλεῖος, ὀλίγῳ νεώτεροι τοῦ Πρωταγόρου καὶ Γοργίου, ὄμηλικες
δὲ τοῦ Σωκράτους. 'Ετι δὲ Ξενιάδης ὁ Κορίνθιος· Ήρα-
σύμμαχος ὁ Χαλκηδόνιος· οἱ Χῖοι ἀδελφοί Εὔθυνος
καὶ Διονυσόδωρος, οἱ καρικοὶ ἡρωες τοῦ δικλόγου τοῦ Πλά-
τωνος. «Ἐνθυδήμους» ὁ ῥήτωρ, ποιητὴς καὶ τῆς ἀρετῆς διδάσκαλος.
Ἐσηνος ὁ Πάριος· ὁ σύγχρονος αὐτῷ 'Αντιφῶν· οἱ ἐκ τῆς
σχολῆς τοῦ Γοργίου ῥήτορες Πόλοις, Λυκόφρων, Πρώταρ-
χοις, Ἀλκιδάμαροις. Οὐχὶ κυρίως Σοφισταὶ ἐν τῇ τεχνικῇ τῆς
λέξεως σημασίᾳ, ὀλλὰς μαθηταὶ Σοφιστῶν εἰσιν ἐν τῶν τριάκοντα δρ-

χηγὸς Κριτίας, ὁ Καλλικλῆς τοῦ Ηλατωνικοῦ διαλόγου «Γοργίου» καὶ ὁ Ἰππόδαμος. Ως Σοφισταὶ ἡ Σοφιστῶν μιθηταὶ μνημονεύονται προσέτι Φαλέας ὁ Χαλκηδόνιος, Ἀντίμοιρος ὁ Μενδαῖος, ὁ Πολύξενος καὶ Διαγόρας ὁ Μήλιος.

Πρωταγόρας ὁ Ἀθηναῖος (¹).

Πρωταγόρου οὗτος. (Καταγωγή. — Ηαδευσίς. — Διδασκαλία. — Μεγάλη εὐδοκίμησις). — Ήερὶ γνώσεως θεωρία. — Ήερὶ κοινωνίας καὶ πολιτείας δόξαι. — Διδακτὸν ή ἀρετὴν. — Δόξα περὶ θεῶν. — Φυτορική (τὸν φίττω λόγον κρείττω ποιεῖν). — Ήερὶ γλώσσης.

Ο Πρωταγόρας κατέγετο ἐξ Ἀθηναίων (²), ἐλέχθη δὲ καὶ Τήνιος, ἵσως διότι ἦσαν τὰς «Ἄβδηρα καὶ τὴν Τήνων ἀποικίη», ἢτο δὲ υἱὸς Ἀρτέμιωνος ἡ Μικιανδρίου ἡ Μικιανδρου. Ήερὶ τῆς ἀνατροφῆς

(¹) Τὰ "Ἀθηναῖα σὺ μηκόν τοῦ Νέστου ποταμοῦ κείμενα ἔκτισθησαν ὑπὸ τοῦ Ἐρακλέους, ἐξελούντος πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ ἄλου, ἵνα κομίσῃ τῷ Εὔρυσθεῖ τοὺς ἵππους τοῦ Διορήδους, τοῦ βιστίλεως τῶν Βιστόνων. Καταβαλὼν δ' ὁ Ἐρακλῆς τοὺς φύλακας τῶν ἵππων καὶ λαβὼν αὐτοὺς παρέδωκεν εἰς φύλαξιν τῷ συνεκδήμῳ Ἀθέδηρῳ, δην ἡγάπτα σφέδρος, αὐτὸς δ' ἀντεπεξῆγλως πρὸς τοὺς ἐπερχομένους κατ' αὐτοῦ Βιστόνας. Ἀλλ' οἱ ἵπποι ἀνθρωποφάγοι δῆτες κατεσπάραξαν τὸν Ἀθηναῖον. Οἱ Ἐρακλῆς εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἔκτισε παρὰ τὸν τύφον τοῦ Ἀθηναίου τὴν ὄμοινυμον αὐτῷ πόλιν. Ἀλλοι δ' ἄλλως τὴν κτίσιν τῆς πόλεως λέγουσιν· Ιδὲ Μυλλαῖ, αὐτόθι, τόμ. II, p. XV.

(²) Ως Ἀθηναῖος μὲν φέρεται παρὰ Ηλάτη. Πολιτ. X, 600. Πρωταγ. 309. Σούτζη ἐν λέξει Πρωταγόρας. Φιλοστρ. 6. Σοφ. σελ. 494. Στράφη. Βυζαντ. ἐν λέξει "Ἀθηναῖος σελ. 6 ἔκδ. Meinek. Cicero Brutus cap. VIII, § 30. De natura deorum cap. 22, 63. De oratore III, cap. 32, 123. Σέξτ. Ερμην. π. Μαθημ. IX, 55. Κλήμ. Ἀλεξ. Στρωμ. I, 301 Δ. Διογ. Θ., 8. Θεμιστ. λογ. XIII, 161 καὶ λογ. XXIII, 289 Quintilian. III, cap. 1, 10 καὶ ἄλλοις, περὶ ὃν ίδε Μυλλαῖ. Παρὰ Διογένει θρων (αὐτὸς) λέγεται προσέτι ὅτι ὁ Εὔπολις ἐν Κόλαξι ὄνομάζει αὐτὸν Τήνιον. Στράφ. XIV σελ. 644 ἔκδ. Cas. Προβλ. Frei, Quaestiones Protagoreae. Bonn. 1845 σελ. 5 κ. ἐφ. Mullach αὐτ. τόμ. 2 p. IXV κ. ἐφ. Ἐν τῇ Φιλοσ. ιστορίᾳ τοῦ Ψευδογαληνοῦ κεφ. 8 πρὸ πολλοῦ κατενοίην ὅτι ἀντὶ Πρωταγόραν τὸν Ηλεῖον πρέπει νὰ τεθῇ Διαγόραν τὸν Μήλιον. Zeller I⁴, 943, 2.

καὶ παιδεύσεως τοῦ Πρωταγόρου φέρονται εἰδήσεις διντιφρτικαῖ. Νῦν μὲν παρίσταται ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου (200—245 μ. Χ.) ὁ πατὴρ αὐτοῦ πλουσιώτατος, πεζόμενος οὐκίς καὶ δώροις καὶ τὸν Ξέρξην κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἔλασιν κύτοις καὶ ἐντεῖθεν ἐπέβιτε τῷ οἴδητοῦ Πρωταγόρῳ τὴν μετὰ τῶν Μάγων συνουσίαν, νῦν δὲ τούναντίον ὑπὸ συγχρόνου τῷ Φιλοστράτῳ συγγραφέως, τοῦ 'Αριναίου, λέγεται ὅτι ὁ Πρωταγόρος φρομοφύρος καὶ ξυλοφύρος καὶ ἀργάς ὃν ἐγένετο γροφεῖς τοῦ Δημοκρίτου, ὅστις Ουρμάτος κύτον ἐπὶ ξύλων τινῶν ίδίᾳ συνθέσει ἀνέλκθεν, εἶτα δὲ ὅτι ἐδίδασκεν ἐν κώμῃ τῷ γροφεῖ, ἀφ' ἣν ἐπὶ τὸ σιφιστεύειν ὥριται (¹). Ἀλλὰ τὰ περὶ τῆς τακτικῆς καταγωγῆς τοῦ Πρωταγόρου πρώτην περγὴν ἔχουσι τὸν Ἐπίκουρον, ὅστις φιλόφυρος καὶ φιλοκαΐδηρος καὶ κύταρεσκος καὶ ματαιόφρων ὃν ἡσμένικε λοιδορῶν καὶ εὐτελέστων τοὺς φιλοσόφους (²). Οὐδεμίκιν δ' ὅμως ὄλλην ἀφορμὴν είχεν ὁ Ἐπίκουρος νὰ ὀνομάζῃ τὸν Πρωταγόρον φορμοφύρον ἢ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ὁ Πρωταγόρος ἐφεῦρε πρῶτος τὴν καλωψύγενην τύλην, ἐφ' ἣς τὸ φορτία βαστάζουσιν. 'Αλλ' ὁ Ἀριστοτέλος ἐντεῖλε μάνην περὶ τῆς ἐπινοίας τοῦ Πρωταγόρου πιεῖται λόγον καὶ περὶ εὑδενὸς ὄλλου.

Τὸ δὲ φερόμενον ὅτι ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Δημοκρίτου διντιμάχεται πρὸς τὴν χρονολογίαν (³), ὅλως δὲ γελοῦν ἔστιν, ὅτι ἡτοι οὐδὲ αὐτοῦ (⁴). Ἐπειτα δὲ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Πρωταγόρου οὐ μόνον

(¹) Φιλοστρ. 6. Σορ. I, σελ. 491 (σελ. 14 ἐκδ. Κλαύ.). 'Αριναί. Ή', κεφ. 50, σελ. 354c. Τὰ τῆς πρώτης τακτικῆς καταστάσιοις τοῦ Πρωταγόρου μνημονεύει καὶ Διογένης ὁ Λαζαρτιος καὶ Κλήμης καὶ ὁ Ψευδογαληνός. Διογ. Ή', 53. Γ', 8. Φορμοφύρον καὶ φορτοβαστάκτην ὀνομάζει αὐτὸν καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λέξει Πρωταγόρος, κοτύλη, φορμοφύρος, τὰ δὲ Σγόλια τῆς πολιτείας τοῦ Ιωάννου Χ. 600e φορτοβαστάκτην.

(²) Ηρόδ. Ζελερ αὐτοθι: 1⁴, 947, 1.

(³) Διέτι ὁ μὲν Πρωταγόρος ἐγεννήθη περὶ τὸ 480 π. Χ. ὁ δὲ Δημόκριτος περὶ τὸ 460. Οἱ Ἀριστοτέλης παρὰ Cic. Brut. cap. 12 λέγει, ὅτι ὁ Πρωταγόρος ἦτο ἀρχαιότερος τοῦ Κόρακος καὶ τοῦ Τίσιου, ὅλιγον μετά τὴν ἔμοιν τῶν τυράννων τῶν Συρακουσῶν ἀκμασίντων, ὅτοι μετά τὴν Ὀλυμπιάδα 78 καὶ 79 46^{1/4}, 46^{4/9} π. Χ. "Αν λοιπὸν θίστωμεν τὴν ἀκμὴν τοῦ Κόρακος καὶ Τίσιου περὶ τὸ 455—455, τὸν ἀρχαιότερον τούτου Πρωταγόρον δὲν δυνάμοιχα νὰ ὑποθισμένη μαθητὴν τοῦ Δημοκρίτου, ἐπὶ Σωκράτους ζητήσεις.

(⁴) Magne et de Democrite reviviscente p. 8.

δέν φέρει κοινὸν σημεῖον, δεικνύοντες ὅπωσδήποτε τὴν σχέσιν μαθητοῦ πρὸς διδάσκαλον, ἀλλὰ καὶ διεμάχετο πρὸς τὸν σκεπτικὸν τρόπον τοῦ Πρωταγόρου ὁ Δημόκριτος. Καὶ ὁ Πλάτων δὲ (^¹) παρίστη τὸν Πρωταγόρον πρεσβύτερον τοῦ Σωκράτους καὶ τεθνεῶτας ἦδη, εἰ καὶ ἐλάσσονας τοῦ Σωκράτους ἔτη ἔζησε (^²). Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (^³) ἤκμαξε κατὰ τὴν 84 Ὁλυμπ. (444-440 π.Χ.). Τοῦτο συμφωνεῖ καὶ πρὸς ὃσκα δικηγεῖται ὁ Ηλούταρχος περὶ τῶν συζητήσεων τοῦ Πρωταγόρου μετὰ τοῦ Περικλέους (^⁴) καὶ πρὸς τὸν διάλογον τοῦ Πλάτωνος Πρωταγόρου, ἐν ᾧ παρίσταται ὁ Σοφιστῆς πάντων τῶν ἐκεῖ φιλοσοφούντων ἀνδρῶν πρεσβύτερος (^⁵). Τούτοις συνφέδει καὶ ἡ ρητορίκη τοῦ Φιλοχόρου (^⁶), ἐὰν ἀληθεύῃ, ὅτι ὁ Εὔριπίδης ἐν Ἱέρει ἤνιττετο τὸν θάνατον τοῦ Πρωταγόρου. Ὁ Εὔριπίδης ἀπέ-

(¹) Πρωτάγ. αιλ. 317 c. 318 B. 320 c.

(²) Θεοτ. 171 Δ. 168 C. 164 E. Μεν. 91 E. Ἀπολ. 19 E.

(³) Παρὰ Διογ. Θ', η', 56.

(⁴) Ἐν βίῳ Περικλ. 36 ὅτι ὅλην ἡμέραν ἀνήλωσαν διαποροῦντες, ἂν κατὰ τὸν ὄρθοταν λόγον αἰτίᾳ κυρίᾳ τοῦ φόνου Ἐπιτίμου τοῦ Φιαρσαλίου, ὃν ἀκον ἐρήνευσας πέντε ολόες τις ἀκοντίῳ πατέξας, πρίπη νά θεωρῆται τὸ ἀκόντιον μᾶλλον γά, ὃ βαλὼν αὐτὸν γά, οἱ ἀγωνοθέται. Τὰς εἰκονας ταύτας διατριβίς καὶ τοὺς λόγους τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Πρωταγόρου ἔξεφερεν ἐπὶ γέλωτι ὁ πρεσβύτατος τοῦ Περικλέους υἱὸς Ξάνθιππος γαλεπῶς φέριν τὴν τοῦ πατρὸς ἀκρίβειαν καὶ γλισχρότητα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δαπανηρότητα καὶ πολυτέλειαν. Συνέβησαν ἀρά πολλῷ πρὸ τοῦ λοιμοῦ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ὁ Πρωταγόρας ἀρά τοιαύτης τιμῆς πολὺ πρὸ τοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ Περικλέους τυγχάνων ἦτο ἀνήρ ἦδη ὀνομαστός, εἶγεν ἀρχ καὶ γλικίκιν ἀνάλογον πρὸς τοιαύτην φύματιν.

(⁵) Ὅ διάλογος Πρωταγόρας ὑποτίθεται γενόμενος περὶ τὸ 435, ἀφ' οὗ ὁ Ἀλκιβιάδης ἦτο ὑπινήτης, πώγωνος ἦδη ὑποπιττλάμενος (Πρωτ. 309) οἱ δὲ τοῦ Περικλέους υἱοὶ νεανίσκοι (χύτοι: 319 E), νέοι (328 C.). Ὁ δὲ Ἰπποκράτης, ὅστις οἶλει νά διδαχθῇ ὑπὸ τοῦ Πρωταγόρου, παρακαλεῖ τὸν Σωκράτην νά διαλεγθῇ τῷ Πρωταγόρῳ ὑπὲρ ἑκυτοῦ, δικαιολογῶν δὲ τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ λέγει πούδες ἔδρακα Πρωταγόρου πιώποτε οὐδ' ἀκήκοα οὐδέν· ἔτι γάρ παῖς ἦν, ὅτε τὸ πρότερον ἐπεδύμησεν (Πρωταγ. 310 E). Καὶ ὁ Σωκράτης δέ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς νέον (Πρωταγ. 314 B.) χαρκατηρίζει καὶ ὑπὸ τοῦ Πρωταγόρου ὡς τοιοῦτος χαρκατηρίζεται (χύτοι: 317 C.). Ἄριθξει δὲ γάρ ἡ ἐπωνυμία αὕτη, εἰς 34 ἔτῶν ἄνδρα, ὡς οὐδὲ ὁ Σωκράτης, ἀν ὑποθέσωμεν τὸν διάλογον γενόμενον τῷ 335.

(⁶) Παρὰ Διογ. Θ', η', 55.

Ουχε τῷ 406 ή 407, ὁ θάνατος ἀρχ του Πρωταγόρου συνέβη πρότερον, ἀφ' οὗ ἐγένετο ὑπκινηγμὸς αὐτοῦ ἐν τῷ δρόμῳ του Εὔριπίδου. Εἰς τούτους τοὺς χρόνους ἄγει ἡμᾶς καὶ ἡ εἰδησις ὅτι ὁ Ηὐθόδωρος, εἰς τῶν 400, κατηγόρησε του Πρωταγόρου. Οὕτε ἀρχ πορὸς τῶν Μάγων ἐδιδάχθη ὁ Πρωταγόρος, οὕτε του Δημοκρίτου ὑπῆρξε μαθητής.

(*) Πρωταγόρος θεωρεῖ τὴν συφιστικὴν τέχνην παλαιὸν καὶ φρυνεῖ ὅτι οἱ μετκυρειζόμενοι αὐτὴν ἐκ τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν φιλούμενοι τὸ ἐπαγγέλμα αὐτῆς προύπαλύπτουν καὶ ἔκρυπτον αὐτὴν ὑπὸ διάφοροι ἀνδραῖς, οἷον ποίησιν, γρηγοριδίσιν, μυστικήν, γυμναστικήν. Ήγέδ' ὅρως λέγει, τὴν ἀνατίτλων τούτων μίδιν ἐλίξειν καὶ διολογῆν τα σοφιστῆς εἶναι καὶ παιδεύειν ἀνθρώπους⁽¹⁾. Τίνι δὲ τρόπῳ συνέλεξε τὰς γνώσεις καὶ ἐκτίστηκε τὴν μέρφισιν, ἵτις τελικάντην ἐνέπνευσεν αὐτῷ πεποίθησιν, ὅστε ἀναφρανδὸν νὴ προῦῃ ἔστιν εἰς πάντας τοὺς "Ἑλληνας συφιστὴν καὶ ν' ἀπιηράνη παιδεύσεις καὶ ἀρετῆς διδάσκαλον καὶ πρῶτος ν' ἀξιώσῃ νὴ λαρυβάνη τῇδε διδασκαλίας μησίδν⁽²⁾, δὲν γινώσκομεν. (†) Πρωταγόρος περιήργετο τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐδίδασκεν ἐπὶ μισθῷ πόντας τοὺς ὄρεγομένους ν' ἀναδειχθῶσιν ἵκανοι περὶ πολιτικῆς πρόξεις. "Εστιν ἀρχ ὁ πρῶτος Ἑλλην φιλόσοφος, διτις ὥντιν κακτέστησε τὴν διδασκαλίαν καὶ μασθὸν παρὸς τῶν μαθητῶν εἰσεπράξκει⁽³⁾· οὐ μόνον δὲ πανταχόθεν συνέρρεον εἰς αὐτὸν μαθητοί, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἀθηναῖς ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν καὶ τὴν φιλίαν τῶν ἔξωγων ἀνδρῶν τῆς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. (Ο) Καλλίκρατος, ὁ Εὔριπίδης, ὁ Σωκράτης καὶ ἀλλοι σπουδαῖοι ἀνδρες ἐπεζήτουν τὴν μετ' αὐτοῖς ἀναστρέψομεν καὶ ἐτίμων αὐτὸν μεγάλως⁽⁴⁾· καὶ αὐτοῖς τοῖς τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας προστάτου Περικλέους ἐκτίστηκε τὴν οἰκειότητα⁽⁵⁾. (Ο) τε δὲ τῷ 4ῷ ἔτει τῆς 83 ὁλ. (445 π. Χ.) ἐστάλησαν ἀποικοι Ἀθηναῖοι.

(¹) Πλάτ. Πρωτ. 316 κ. ἐρ.

(²) Πλάτ. αὐτοῦ 348 κ. ἐρ.

(³) Διογ. Θ', η', 52.

(⁴) Πλάτ. Πρωτ. 314 Δ. 315 Δ. Κροτύλ. 391 Β. πρᾶ. Ἀπολ. 20 ο. Ξενοφ. Σημπ. I, 5. Διογ. Θ', η', 54 κ. ἐρ. Πλάτον. παραμ. πρᾶ. Ἀπολ. 83. 6. Περικλ. 36. Φρει. αὐτοῦ 171 κ. ἐρ.

(⁵) Πλάτον. 6. Περικλ. 36.

εἰς Θουρίους, αὐτῷ ἀνέθηκεν ὁ Περικλῆς, ἵνα γράψῃ τοῖς Θουρίοις νόμους ἢ μᾶλλον μεταρρυθμίσῃ τοὺς ὑπὸ τοῦ Χαρώνδου τεθέντας⁽¹⁾.

Τὴν οἰκειότητα τοῦ Ηρωταγόρου καὶ Περικλέους ἀποδεικνύει ἀπόσπασμά τι, ἐν ᾧ διηγεῖται τὸν θαυμαστὸν χαρακτῆρα τοῦ μεγάλου Περικλέους, τοῦ «διὰ τὴν περὶ τὸν λόγον καὶ τὴν σύνεσιν ὑπερβεβλημένην δύναμιν» Ὁλυμπίου προσκυρευθέντος⁽²⁾, λέγων ὅτι, ἐν ᾧ οὗτοῦ Περικλέους υἱοὶ καὶ νεαγόι καὶ ωραῖοι ἦσαν, ἐντὸς δὲ ὀκτὼ μόνον ἡμερῶν ἀνηρπάγησαν ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ λοιμοῦ, ἐδειχθή ὁ Περικλῆς ὑπέρτερος τοῦ ἀφάτου πένθους· διότι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐθκσίλειε γαλήνη, ἐξ ἦς πολὺ ὠφελεῖτο κατὰ πᾶσαν ἡμέραν εἰς εὐποτιμίαν καὶ ἀνωδυνίαν καὶ τὴν παρὰ τῷ λαῷ δόξαν· διότι πᾶς πιλίτης δρῶν αὐτὸν ἐρρωμένως φέροντα τὰς συμφορὰς αὐτοῦ ἐθεώρει μεγαλύφρονας καὶ ἀνδρεῖον καὶ ἔκυτοῦ κρείττονα, ὅτε αὐτὸς ἔκαστος βαζούτας αἰσθανόμενος τὴν ἔκυτον ἐν τοιούτοις πράγμασιν ἀμητχανίαν.

Τοῦ Ηρωταγόρου ἡ φήμη ἦτο μεγάλη. «Οπου δὲ μετέβκινεν, ἡ φήμη τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ προηγεῖτο καὶ ἐκέντριζε τὰς ψυχὰς τῶν νέων καὶ ἐπλήρων αὐτὰς πόθου, ἵνα γένωνται ἐπὶ πάσῃ θυσίᾳ μαντεῖαν αὐτοῦ καὶ ἀπολαύσωσι τῆς ἀνακτροφῆς καὶ σοφίας αὐτοῦ⁽³⁾, μεταβκίνοντα δὲ ἡκαλούμενον μαθηταὶ ἐκ τῶν πόλεων, δι' ὧν διήρχετο, καὶ ἀφικνούμενον περιεκύλουν οἱ δοκιστοὶ καὶ πλουσιώτατοι· διερχόμενος δὲ διὰ τῶν πόλεων ἐκήλει τῇ φωνῇ ὥσπερ Ὁρφεύς, οἱ δὲ κατὰ τὴν φωνὴν εἶποντο κεκηλημένοι. Περιπατοῦντι δὲ συνεβάδιζον χορὸν ἀξιοθέατον ἀποτελοῦντες καὶ εὐλαβοῦντο λίσαν μὴ ἐλθωσιν ἐμπροσθεν τοῦ διδασκάλου καὶ γένιονται ἐμποδών, δσάκις δὲ ἀνέστρεφε, καλῶς καὶ κοσμίως περιεσχίζοντο καὶ οἱ ἀκροώμενοι αὐτοῦ ἔνθεν καὶ ἔνθεν καὶ ἐν κύκλῳ περιπατευόμενοι δείποτε εἰς τὸ δπισθεν καθίσταντο κάλλιστα⁽⁴⁾. Καὶ καθόλου ἐπὶ τῇ σοφίᾳ αὐ-

(1) Εἰς Θουρίους ἔπειρψεν οἱ Ἀθηναῖοι δύο ἄποικιας, τὴν μὲν πρώτην Καλλιμάχον, τὴν δὲ δευτέραν Ηρακλιτέλαον ἄρχοντος, ταύτης δὲ μετέσχον καὶ ὁ Λυσίας καὶ ὁ Ηρόδοτος.

(2) Πλάστ. Ηρωτ. 310 Δ. κ. ἐφ.

(3) Πλάστ. Ηρωτ. 314 Ε. κ. ἐφ.

τοῦ οὗτοῦ σφύδρων ἐφιλεῖτο, μόστε μάνην ἔτι δὲν ἔφερον αὐτῶν οἱ ἑταῖροι ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς αὐτῶν⁽¹⁾, ὃν ἐθεώρουν «πάντοφον ἀνδρα καὶ θεῖον» καὶ ἐθιώμαζον ὡς θεῖν ἐπὶ σοφίᾳ. Οἱ πολεῖται αὐτοῖς Ἀθηναῖτοι ὠνόμαζον αὐτὸν λόγον⁽²⁾, κακὰ δὲ τὸν Σουΐδην λόγον ἔμμισθον, ὃ δὲ Φαθωρῆνος⁽³⁾ λέγει ὅτι ἐκκλεῖτο Σοφία, ἕπερ ἐπώνυμον τῷ Δήμου καὶ τῷ μᾶκλιν ἀπένεμον οἱ Ἀθηναῖται.

⁽¹⁾ Πρωταγόρας μετέβη εἰς τὴν πάτην Ἰταλίαν, ἥπου, ὃς ἡκούσαμεν ἔδιξε οὐκέτι νόμους τοῖς Ηπειρίοις, εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Κυρήνην, ἔνθις ἐφιλιώθη μετὰ τοῦ Θεοδώρου τοῦ μαθητικτοῦ⁽⁴⁾. Ἐν Ἀθήναις διέτριψε κατὰ δικρίσιμους περιόδους. Η δὲ ἐν τῷ διαλόγῳ Πρωταγόρας μνημονευομένη δικτριβὴ πίπτει περὶ τὸ 435, ἡδὲ πρὸ τούτης τούλαχιστον πρὸ τοῦ 440. “Οτι δὲ ἔγεινε δικριτῶς μέχρι τῆς φυγῆς αὐτοῦ δὲν γίνεται φανερόν. Φαίνεται δὲ διὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους διέτριθεν ἐν Ἀθήναις, καὶ διστον ἡκούσαμεν ἦδη αὐτὸν περιγράφυντας τὴν ἐν τοῖς συμφορχῖς ἀκαρπτον μεγάλοφροσύνην τοῦ Περικλέους. Πιθανὸν δέ ἔτι καὶ πάλιν ἀπῆλθεν καὶ ἐπανῆλθεν, ὅτε τῷ 411 κατηγορήθη ἐπὶ ἀθετί⁽⁵⁾.

(1) Πολιτ. X, 600. Πρωτ. 313 Ε. Θεοτ. 161 c.

(2) Λέλιαν. Ποικίλ. Ιστορ. IV, καφ. 20. Πρβ. Σχολ. εἰς Πλάτ. Πολιτ. X, 600 c.

(3) Παρὰ Διογένει Θ', γ', 50.

(4) Πλάτ. Τητ. Μείζ. 282 Ε. Θεοτ. 161 B. 162 A.

(5) Πρωταγ. 310 Ε. Πλάστ. Πάρκριθ. εἰς Ἀπολλ. 33. 6. Περικλ. 36. Οἱ συγγραφεῖς δὲν συμφωνοῦσιν ἀλλήλοις, ἢν ὁ Πρωταγόρας ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναῖών ἢ αὐτὸς προλαμβάνων ἐξέργασην αἵτούς. Οἱ Διογένεις λέγει δὲν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην διέσαλον αἱ οἱοις κατηγόρησε τοῦ Πρωταγόρου ἀθείαν. Οἱ δὲ Γέλλιοι (117—180 μ. Χ.) V, 10. Αριτ. (150—190 μ. Χ.), Florid. IV, 18 σελ. 86. Hild. Διογένεις (περὶ τὸ 230—250 μ. Χ.) ιη', γ', 56 καὶ ὁ Μάρκελλενος (Relat. IV 179 κ. ἐφ. ed Walz), συγγραφεὺς ἐπὶ τοῖν ταλευταῖον Φωμαίων αὐτοκρατόρων ἀκμάστας, καὶ ἄλλοι διηγοῦνται τὴν Πρωταγόρου καὶ Εὔζολου δίκην ὑπὲρ μισθοῦ. Μέχουσι τινὰ ταῦτα ιστορικὴν ἀξίαν, καὶ σχέσιν; Πρῶτον μὲν ἀδιάσπειστον πεποιθησιν δὲν ἔχομεν, ἢν ὁ Ἀριστοτέλης εἴπει τιοῦ ὅντες ὁ Εὔζολος κατηγόρησε τοῦ Πρωταγόρου ἀθείαν. Μποτετὰ δὲ μὲς κατήγορος τοῦ Πρωταγόρου φέρεται καὶ Πιλοθόδωρος ὁ Πολυζήλου. Μπειδὴ ὅμως αἱ εἰδήσεις τοῦ Διογένους ἀναφέρονται ὡς εἰς πηγὴν εἰς τὰς «φυσικὰς διδοκίας» τοῦ Θεοφράστου, δυνατὸν νὰ ὑπῆρχεν ἡ εἰδησίς αὕτη ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Θεοφράστου καὶ ἐκεῖθεν νὰ μετήχθη καὶ εἰς τὸν Διογένην. Οἱ δὲ τῆς δίκης λόγος ἔγειτον ὡς οἱ Εὔαθλοι

'Ο Πρωταγόρος ἐκτήσκετο διὸ τῆς συφιστικῆς χρήματα πλείω ἢ ὁ Φειδίας, διστις περιφρυνῶς καὶ λόγῳ ἔργῳ εἰργάζετο, καὶ ἄλλοι δέκα τῶν ἀνδρικυτοποιῶν (¹), ὃ δέ μισθὸς τῆς διδασκαλίας ἦτο κατά τινας (²) 100 μνᾶν. Εἴ καὶ φάνεται ὑπερβολικὸν τὸ ποσόν, ἐκ τοῦ Πλάτωνος δύνως καὶ ἄλλων (³) ἐξάγεται ὅτι ἐλάφιονες μεγάλους μισθοὺς ῥευματίης *ingens* απνεῖ. Έὰν δὲ μετὰ τὸ τέλος τῆς διδασκαλίας οὐκέτι μισθὸς ἔργου ἔνεσται μισθὸς ἐφερόμενος τῷ μαθητῇ πολύς, ἐπέτρεπε τῷ μαθητῷ τὸν ὅρισην αὐτὸς τὴν ἀξίαν, ὃν παρ' αὐτοῦ ἐμάθεν (⁴), ἐλ-

πλούσιες ἢν ἐπιθύμει νὰ μάθῃ πάρα τοῦ Πρωταγόρου τὴν ῥητορικήν, προσελθων δὲ τῷ Πρωταγόρᾳ συνεφώνησε μιτ' αὐτοῦ, ἵνα τῆς διδασκαλίας τὸν μισθὸν τὸν μέν ἡμισυν προκαταβέλῃ, τὸν δὲ ἔτερον ἡμισυν ἀποτίσῃ, ἀρ' οὐκερδήσῃ ἐν δικαστηρίῳ τὴν πρώτην δίκην. 'Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ καιρὸς παρήρχετο καὶ τὸ χρόνος αὐτοῦ δὲν ἀπίστενεν ὁ Ηὔαθλος, ἐνῆγεν αὐτὸν εἰς δίκην ὁ Πρωταγόρος. Μετεχειρίζετο δὲ τὸ ἔξης ἐπιχειρήματα ὅτι, ἐάν τε νικήσῃ ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἐάν τε μή, ὁ Εὔαθλος ὀφείλει νὰ κατεβέλῃ αὐτῷ τὸν συμπειφωνημένον μισθὸν' διέτι, ἐάν μὲν νικήσῃ, διέτι ἐνίκησεν, ἐάν δὲ ἐτεροῦ, κατὰ τὴν συμφωνίαν αὐτῶν. Οὐ Εὔαθλος διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπιχειρήματος ἴσχυριζετο ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον ὀφείλει νὰ ἀποτίσῃ τὸν μισθὸν, ἐάν τε νικήσῃ, ἐάν τε νικηθῇ, διότι ἐλεγεν, ἐάν μὲν νικήσω τὴν δίκην, δὲν οὐκ ἀποδώσω τὸν μισθὸν, διέτι ἐνίκησα, ἐάν δὲ νικηθῶ, κατὰ τὸν λόγον τῆς συμφωνίας· διέτι ὑπεσχόμην ν' ἀποδώσω τὸν μισθὸν, ἐάν τὴν πρώτην νικήσω δίκην, νικηθεὶς δὲ δὲν οὐκ ἀποδώσω (*Διογ. Θ'*, *η'*, 56. *Gell. Att. lib. v. c. 10. Διογ. Florid. IV, 18. Hild. Marcell. Rhetor. IV, 179 x. ἐφ.*). Τοῦτο ἀναφέρεται ὁ Σέξτος (*π. Μαθ. B, 96*), καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Κόρακα, ἐξ οὐ, λέγει, προσκυψε καὶ ἡ παροιμία αὐτὸς κακοῦ κόρακος κακὸν φόδν». διέτι οἱ δικασταὶ ἐκπληγέντες ἐκ τῆς δεινῆς ἀντιστροφῆς τοῦ μαθητοῦ ἐβόγσαν τὴν ἐπιφώνησιν ταῦτην. Τὸ δεινόμημα, καὶ ἡν μὴ συνέβη ἀκριβῶς ὡς ἐκτίθεται, φείνεται δύμως στηριζόμενον ἐπὶ πραγματικῆς ἀρορμῆς. 'Γπάρχουσι δὲ λόγοι, δι' οὓς αὐτὴ πρέπει ν' ἀποδοθῇ τῷ Πρωταγόρᾳ μᾶλλον ἢ τῷ Κόρακι. Οὐ Εὔαθλος λοιπὸν ἐχθρὸς γενόμενος ἡθέλησε νὰ βλέψῃ τὸν Πρωταγόραν καὶ κατήγγειλεν αὐτὸν ὡς ἀθεοντα. Οὕτω δὲ ἐπικυροῦται καὶ ἡ πάρα τῷ Διογένει (*Θ'*, *η'*, 54) μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅτι ὁ Εὔαθλος κατηγόρησεν αὐτοῦ Πρωταγόρου ἀθείαν. Κατέπιν δὲ κατέστη τὸ γεγονός τοῦτο ἐν ταῖς ῥητορικῆς σχολαῖς κοινὸς τύπος καὶ ἐγρηγορισμόποιεστο ὡς ἀφηρημένον παράδειγμα, ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ διάφορα ὄνόματα.

(¹) Ηλάτ. Μεν. 91 Δ. πρᾶλ. Θεατ. 161 Δ. 'Αρην. I', 113 E.

(²) Διογ. Θ', η', 52. *Gell. III, 110* καὶ ἄλλους.

(³) Θεατ. 160 Δ. 179 Η. Πρωταγ. 310 Δ. *Gell. V, 3, 7.*

(⁴) Ηλάτ. Πρωτ. 328 B. 'Αριστ. Ηθο. Νικορ. I', 1. 1164, α, 24.

Ωῶν εἰς ἵερον καὶ ὄμβρικας ἔσονταν ἀξιού τὰ μαθήματα. Κατὰ δὲ τὸν Διογένη (Θ', γ', 50) οὖτε τε καὶ ὁ Πρόδικος ὁ Κεῖος λόγους ἀναγνωσκοντες ἤρχοντο, ὅτι ἀπήγγελον λόγους δημοσίᾳ ἐπὶ πληρωμῇ.

Ο Πρωταγόρας ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, τούτων τῷ οὐρανῷ αἱ ἑξῆς ἐπιγραφαί· 1) Τέχνη ἐρμοτικῶν, 2) περὶ πάλης, 3) περὶ τῶν μαθημάτων, 4) Εὐθυγάλεγγεν ἔσως τοὺς γεωμέτρας, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης λέγει⁽¹⁾, ἐπιδεικνύοντας αὐτοῖς ὅτι ὁ κόσκος οὐ κατὰ στιγμὴν ἀπτεττεῖ τοῦ χρυσοῦς, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, προσάπτων τῷ κόσκῳ κανόνα⁽²⁾, 4) Ηερὸς πολιτείας, 5) Ηερὸς φιλοτιμίας, 6) Ηερὸς ἀρετῶν, 7) Ηερὸς τῆς ἐν ἀρχῇ καταστάσεως, 8) Ηερὸς τῶν ἐν Ἅδου, 9) Ηερὸς τῶν οὐκ διθῶς τοῖς ἀνθρώποις πρασπομένων, 10) Ηροστοτελικός, 11) Δίκη ὑπὲρ μισθοῦ, 12) Ἀντιλογιῶν δύο. Τὰ δύο τελευταῖς φεύγονται ἐν ὃν σύγγραμμα τὴν Εὐάλλου καὶ Πρωταγόρου διαφοράν, ὥντιλογίας δύο, περιέχον, ὅπερ ἀπεδόθη τῷ Πρωταγόρᾳ. Ήρει δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ βιβλίον «περὶ ὅπτος», ὅπερ ἔστιν ἔσως τὸ αὐτὸν τῷ «περὶ ἀληθείας».

Ο Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Φαθιωτίνος λέγουσιν⁽³⁾ ὅτι πάσας τχεδὸν ἡ πολιτεία τοῦ Πλάτωνος εὑρίσκεται πάρετε Πρωταγόρᾳ ἐν τοῖς Ἀντιλογικοῖς. Τοῦτο σημαίνει ἔσως ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ἡσκε καταγεγραμμένα ἀμφότερα τὰ συγγράμματα, οὐχὶ δὲ ὅτι ὥντέγραψεν ὁ Πλάτων τὴν ἔχυτον πολιτείαν ἐκ τῶν Ἀντιλογικῶν τοῦ Πρωταγόρου.

Ο ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ τοῦ Πλάτωνος μέθοις τοῦ Πρωταγόρου διαφέρως κρίνεται. Ο μὲν Στοινίαρτ⁽⁴⁾ θεωρεῖ αὐτὸν τοῦ Πλάτωνος ἀξιον. Ο Γροί⁽⁵⁾ μετ' ἄλλων περιέχεται ὅτι ἐλήφθη ἐκ τῶν συγγράμματος τοῦ Πρωταγόρου απερὶ τῆς ἐν ἀρχῇ καταστά-

(1) Μετὰ τὰ Φυσ. Β', 998, α, 3.

(2) Σχολ. εἰς τὸ χωρ. σιλ. 719, 6, 3. Πορρό, περὶ Εὐάλλου. Προπ. Εὐάλγ. Χ κεφ. 3. Πλάτ. Θεοπ. 161 ε. πρᾶλ. καὶ Σημεῖατ. τοῦ Σ/ρλ. τοῦ χωρίου τούτου, αὐτοῖς 162 Α. 166 Ε. 170 Ε.

(3) Παρὸ διογ. τῷ Λαζαρτίῳ Γ', 37.

(4) Plat Werke I 422.

(5) Quaest. Protagorae 182 κ. ἐφ.

σεως». Ὁ Rennays (¹) φρονεῖ δτι οὗτως ἐπεγράφετο ῥητορικόν τι ἔργον. Ὁ Zeller εὑρίσκων καὶ τὴν λέξιν καὶ τὰς ἐννοίας τοῦ μύθου ἀρμοζόμενας Σοφιστῇ εἰκάζει δτι εὑρίσκετο ἐν τῷ «περὶ πολιτείας» συγγραμματί τοῦ Πρωταγόρου (²).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους ἐμεινεν ὁ Πρωταγόρας ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν Λογοτεχνίᾳ ἢ ἐπανήρχετο περιοδικῶς εἰς αὐτάς, κατώκει δὲ παρὰ τῷ Καλλίῳ (³). Ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ τοῦ Εὐριπίδου ἡ κατ' ἄλλους ἐν τῇ τοῦ Μεγακλείδου ἢ ἐν Λυκείῳ ὀλέγηνω διὸ τοῦ μαθητῶν 'Λργχα γόρου τοῦ Θεοδότου τὸν περὶ θεῶν λόγον αὐτοῦ (⁴). "Πρχετο δὲ ὁ λόγος οὗτος ὡδε· «περὶ μὲν θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι, οὐθ' ὡς εἰσίν, οὐθ' ὡς οὐκ εἰσίν· πολλὰ γὰρ τὰ κωλύοντα εἰδέναι, οὐτε ἀδηλότης καὶ βραχὺς ἐν δρίσι τοῦ αὐθούπου».

Διὰ τὴν περὶ ὑπόρεξεως τῶν θεῶν ἀμφιβολίαν ταύτην κατηγόρησεν αὐτοῦ ὡς ἀθέου Πυθόδωρος ὁ Πολυζήλου, εἰς τῶν τετρακοσίων ἡ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ὁ Εὔκλιος, τὰ δὲ βιβλία αὐτοῦ κατεκάησαν ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ. Λύτος δὲ φεύγων ἐπλεεν εἰς Σικελίαν, ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦν κατεποντίσθη ἡ ναῦς καὶ ὁ Πρωταγόρας ἐπνίγη, κατὰ τινας ὄλλους ἐτελεύτησε κατὰ τὴν ὁδὸν φεύγων, τῷ 411 π.Χ. ζήσας ἔτη ἑβδομήκοντα κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον, κατ' ἄλλους δὲ πρὸς τὰ ἐνενήκοντα, καὶ ὡς τὰ μέγιστα παρὰ τοῖς "Ἐλληνοι εὐδοκίμησεν, ἐσοφίστευσε δὲ ἔτη τεσσαράκοντα" (⁵).

Θεωρία τοῦ Πρωταγόρου. Τὸ πᾶν ἐστι κίνησις καὶ ἄλλο παρ' αὐτὴν οὐδὲν ὑπάρχει. Ἐκ δὲ τῆς φορᾶς καὶ κινήσεως καὶ κράτεως γίγγονται διπλακατούσαι λέγομεν δτι εἰσίν· δοτιν διηδένεν οὐδέ-

(¹) Rh. Mus. VIII, 466.

(²) Τοὺς πραγματευομένους περὶ Πρωταγόρου ἴδε ἐν Grundriss d. Gesch. d. Philos. von Ueberweg—Heinze I. Th. σ. 100. ἔκδοσις Θη.

(³) Τοῦτο δὲ ἔξιγμιν ἐνεῦθυν, δτι οἱ κωμικοί. οἵτινες τὰ ἀσὶ προσπίπτοντα καὶ οὐχὶ τὰ παλαιὰ εἰς τὴν σκηνὴν ἀναβιβάζουσι τοῦτο μὲν κωμῳδοῦσι τὸν Καλλίῳ, τοῦτο δὲ σκώπτουσι τὸν Πρωταγόραν. Τοῦτο ἐπράξεν ὁ Εὔπολις τῷ 422 ἐπὶ ἀρχοντος Ἀλκαίου ἐν τῇ νικηφόρῳ αὐτοῦ κωμῳδίᾳ τοῖς Κόλαξιν.

(⁴) Διογ. Θ', γ', 54.

(⁵) Διογ. Θ', γ', 55 κ. ἐφ. Ηλάτ. Μεν. 91 Ε. Σέξτ. π. Μαθ. IX, 56. Εὐσ. Χρον. Ολ. 84. Gramer Anecd. Paris Τόμ. I σ. 174. Εὐσεβ. Προπ. Εὐαγγ. XLV, 49. Φιλοστρ. σ. 15, ἔκδοσις Kayser.

ποτε, ἀλλ' οὐκέτι γίγνονται πάντα· ὥστε οὐκ ὀρθῶς λέγομεν ὅτι εἰσὶν.
 'Εὰν όνομάσωμέν τι μέγχ, καὶ σμικρὸν θὲ φυνῆ, καὶ ἐκεῖ βρού, κοῦ-
 φον καὶ οὗτοι σύμπαντες. 'Εὰν λάθωμεν π. γ. οἱ ἀστραγάλους καὶ
 πλησιάσωμεν πρὸς αὐτοὺς, λέγομεν ὅτι εἰσὶ πλείους τῶν τεσσά-
 ρων καὶ ἡμέλιοι, ἐκεῖ δὲ δώδεκα ἑλάττους καὶ ἡμίσεις. Τὸ αὐτὸ-
 ς ρήμα μετέμνη τι καὶ ἔλλειπον γίνεται· ή ὁ Σωκράτης ἐντὸς ἐγικυτοῦ
 οὔτε ἡγεμόνη οὔτε ἡλκτώνη, ἀλλὰ νέου τινὸς ἐν ἀρχῇ μέν ἐστι
 μετέμνη, μετέρον δὲ ἑλάττων, μηδενὸς ἐκ τοῦ ὄγκου τοῦ Σωκράτους
 ἀφοριθέντος, ἀλλὰ τοῦ νέου αὐξανόμενος (¹). "Ιναὶ ὑπάρχῃ ὅμως κί-
 γησις καὶ φορός, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τι κινούμενον καὶ φερόμενον, καὶ
 νὰ ὑπάρχῃ κρᾶσις, ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ τὸ κερκυνύμενον. Ήσον
 λοιπὸν νοεῖ κινούμενον καὶ φερόμενον καὶ κερκυνύμενον ὁ Πρωταγό-
 ρος; 'Ο Πρωταγόρος νοεῖ μὲν τινὰς ἀστριστον τὴν φύσιν, περὶ ής
 δὲν δύναμεθον νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐστὶ τοῦτο ή ἐκεῖνο ή οὐτι ἔχει ταύ-
 την ή ἐκείνην τὴν ποιότητα, ἀλλ' ἐν ή ὑπόκεινται οἱ λόγοι πάντων
 τῶν φυνομένων, ὥστε δύναται ἡ μὲν αὕτη καὶ οὐτι ἐκυτὴν νὰ η πάντα
 δοκεῖ εἰς πάντας φάνονται. Ήσος δ' ἐνόει ταύτην τὴν μὲν; ἀρά γε
 ως στοιχεῖα καθάπερ ὁ Ἐμπεδοκλῆς, οὓς ὄμοιοι περείταις μετέροις ὁ Ἀνα-
 ξαγόρας, ως ἀτομικούς γεγέθη ὑπως ὁ Λεύκιππος καὶ ὁ Δημόκριτος, ως
 πῦρ ως ὁ Ἡράκλειτος, περὶ τούτου οὐδὲν διεσάρησεν ὁ Πρωταγόρος
 ή τουλάχιστον οὐδὲν αὕτην ῥῆμα περὶ τούτου μέγρις ἡμῶν περιε-
 σώθη. 'Η μὲν αὕτη ὄμοιά τοις πρὸς τὸ περιέγειν, οἵτινι πρὸς τὸ απάρτι-
 χοήματα μροῦν τοῦ Ἀναξαγόρου. 'Αρχὴ λοιπὸν, εἴ τις τὰ πάντα
 ἔρτηνται, ἐστὶν ὅτι τὸ πᾶν ἐστι κίνησις. Τῆς δὲ κινήσεως δέχεται
 οἱ Πρωταγόροις εἰδὴ δύο, ἐν μὲν ἔχον τὴν δύναμιν νὰ ποιῇ, ἐν δὲ
 ἔχον τὴν δύναμιν νὰ πάσχῃ. 'Εκάτερον δ' ἐστὶν ἀπειρον κατὰ τὸ
 πλήθος. 'Εκ δὲ τῆς πρὸς ἀλληλούς ὄμοιάς καὶ τριψεως τῶν δύο τού-
 των εἰδῶν τῆς κινούστης καὶ πατρούστης κινήσεως γίνονται ἀπειρα
 μὲν τὸ πλήθος ἔκγονος, δίδυμα δὲ ὄντα. Καὶ τὸ μὲν ἐν γένος τῶν
 οὗτων γινομένων διδύμων ἐστὶν αἰσθητόν, τὸ δὲ ἔπειρον αἰσθητοίς,
 οἵτις ἀείποτε συνεκπίπτει καὶ γεννᾶται μετὰ τοῦ αἰσθητοῦ. "Ωστε
 καὶ η ἐν τῷ μὲν αἰσθητοῖς καὶ τὸ αἰσθητὸν πρόγραμμα εἰσιν ἔκγονα τῆς
 κινήσεως καὶ η μὲν αἰσθητοίς ἐστι κίνησις ποιητική, τὰ δὲ αἰσθητὰ

(¹) Πλάτων Θεοτ. 154 C. καὶ ἕτ.

χίνησις ἐνεργητική. Καὶ αἱ μὲν αἰσθήσεις εἰσὶν ὄψεις καὶ ἀκοὴ καὶ διαφρήσεις καὶ ψύξεις καὶ καύσεις καὶ ἡδονὴ καὶ λῦπαι καὶ ἐπιθυμία καὶ φόβοι καὶ ἄλλαι παμπληθεῖς μὲν αἱ ὀνομασμέναι, ἀπέραντοι δὲ αἱ ἀνώνυμοι. Τὸ δὲ αἰσθῆτὸν πάλιν γένος ἔστιν διμόγονον πρὸς ἑκάστας τῶν αἰσθήσεων, οὐδὲν πρὸς παντοδαπὸς μὲν ὄψεις διμόγονά εἰσι χρώματα παχτυματά, πρὸς ἀκοὰς δὲ ὀσκύτως αἱ φωναί, καὶ πρὸς τὰς ἄλλας αἰσθήτας τὰς ἄλλας αἰσθητὰς συγγενῆ γινόμενα. Τὸ λευκόν δέρκη καὶ τὸ μέλαν καὶ ἐν γένει τὰ χρώματά εἰσι τοιαῦτα, διότι τὸ ποιοῦν προσῆλθε πρὸς τὸ σύμμετρον αὗτῷ πάσχον, ἢ ἐνεργητικὴ διγλων ὅτι χίνησις ὥριλησε καὶ ἐτρίβη πρὸς τὴν παθητικὴν χίνησιν, τὸ αἰσθητὸν πρὸς τὴν ὄψιν. "Λν μὴ συνέρχετο τὸ αἰσθητὸν πρὸς τὸ σύμμετρον αὗτῷ ὄμμα, δὲν θὰ ἐγέννητο τὸ χρῶμα, ὀσκύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, οὐδὲν γεννᾶται οὔτε φωνὴ οὔτε χυμὸς οὔτε ὀσμὴ, θν μὴ συνέλθῃ τὸ ποιοῦν πρὸς τὸ σύμμετρον αὗτῷ πάσχον, ἀλλ' ἑκάστερον πρὸς ἄλλο μὴ σύμμετρον. "Ωστε οὔτε ποιοῦν αὐτὸ καὶ ἑσυτό ἐστι πρὸς θν τῷ πάσχοντι συνέλθῃ, οὔτε πάσχον πρὸς θν τῷ ποιοῦντι γίνονται δὲ τοιαῦτα καὶ δεοντοί εἰς διμίλιαν καὶ τρῖψιν πρὸς ἄλληλα. 'Ἐντεῦθεν ἀναγκαῖως ἔπειται ὅτι εἶναι αὐτὸ καὶ δεῖται δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ μόνον γίνεσθαι πρὸς τινα, τὸ δὲ εἶναι παιταχόθεν ἔξαιρετέον⁽¹⁾. 'Αφ' οὖ λοιπὸν δύται διριζέναι τὴν φύσιν δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ γινόμενα μόνον, τὰ δὲ γεννώμενα ταῦτα ἔξαιρτῶνται ἐκ τῆς διμίλιας καὶ τρίψεως τοῦ ποιοῦντος καὶ πάσχοντος, τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τοῦ αἰσθανομένου, ἔπειται πρῶτον μὲν ὅτι αἰσθητὸν ἀνευ αἰσθανομένου δὲν ὑπάρχει. 'Ἐπειδὴ δὲ τὰ αἰσθανόμενα δύται δικρέρουσιν οὐ μόνον ἀπ' ἀλλήλων ἀλλὰς καὶ ἑσυτῶν κατὰ τὰς διαφόρους διαθέσεις, ἐν αἷς ἑκάστοτε εὑρίσκονται, ἔπειται ἀναγκαῖως ὅτι δύται αὐτὰ καὶ δεῖ ἑσυτὰ δὲν ὑπάρχουνται,

(1) II λ. ἀ τ. Θεατ. 180 B. Λείπεται δέ, οἷμαι, ἡμέν ἀλλήλοις, εἴτ' ἐσμεν, εἶναι, εἴτε γιγνόμεθα, γίγνεσθαι, ἐπείπερ ήμῶν ἡ ἀνάγκη τὴν οὐσίαν συνδεῖ μέν, συνδεῖ δὲ οὐδεὶν τῶν ἀλλων, οὐδ' αὖ ἡμέν αὐτοῖς. 'Αλλήλοις δέ λείπεται συνδεδέσθαι, μότε εἴ τέ τις εἶναι τι διοράζει, τινὶ εἶναι ἡ τινὸς η πρὸς τὴν ἥρητίον αὐτῷ, εἴτε γίγνεσθαι αὐτὸ δέφ' αὐτοῦ τι η δὲν η γιγνόμενον οὔτε αὐτῷ λεικτίον, οὔτ' ἀλλου λέγοντος ἀποδεκτίον. Προβλ. Θεατ. 152 Δ. 156 Α. κ. ἐφ. λεικτίον, οὔτ' ἀλλου λέγοντος ἀποδεκτίον. Προβλ. Θεατ. 60, α, 15. Σέξ τ. Πυρρ. ὑποτ. Δ', 28, 90 κ. Φυλ. 900. Σχολ. εἰς Ἀριστ. 60, α, 15. Σέξ τ. Μετὰ τὰ Φυσ. Θ', 3. 1047, α, 5. ἐφ. II λ. ὁ οὐ τ. πρὸς Κολ 4, 2. Ἀριστ. Μετὰ τὰ Φυσ. Θ', 3. 1047, α, 5.

γούσιν, ἀλλὰ φαινόμενα μόνον, τὰ δὲ φαινόμενα ταῦτα ἄλλως ἄλλῳ φαίνονται ἐνεκκα τῆς δικρόφρου δικθέσεως ἐκάστου καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτι προσώπου ἐν δικρόφροις περιστάπεσιν, ἐπομένως τῷ ἀνθρώπῳ οὐδεμίᾳ ἄλλη ἄλλοις μπάρχει πλὴν τῶν αὐτῷ φαινομένων· τὸς αἰσθητὸς λοιπὸν ἥρτηνται ὅλως ἀπὸ τῶν αἰσθητομένων, οὐκ ὕστιν ἀραι ἐκάστοτε ταῦτα, οἷς φαίνονται ἐκάστῳ αἰσθητομένῳ ἀνθρώπῳ.

“Ωστε οὕτοις πάνταιοι οὐ θυμωποῖσι. Καὶ ἐπειδὴ παραλλάσσει ἡ αἰσθησις κατὰ τὰς δικρόφρους δικθέσεις, ἐπετοι ὅτι τὸ αὐτὸς αἰσθητὸς ἄλλως οὐκ φαίνονται τούτῳ καὶ ἄλλως ἐκείνῳ, Ἐπειδὴ δὲ τὸ φαινόμενόν ἐστι ἐκάστῳ ἡ ἄλλοις, ἐπετοι ὅτι τὸ φαινόμενό εἰσιν ἄλλῳ ὑπωσδήποτε καὶ οὐ φαίνονται ἐκάστῳ. Πάντα εἰσὶν ἄρα ἄληθη. Ἀλλ’ ἐπειδὴ ὁ αὐτὸς ἀήρ τῷ μὲν ῥυγοῦντι φαίνεται ψυχρός, τῷ δὲ πυρέποντι θερμός, καὶ ὁ αὐτὸς γυμνός τῷ μὲν ὑγικίνοντι φαίνεται γλυκύς, τῷ δὲ νοσοῦντι πικρός, ἐκκαπτός δὲ θεωρεῖ τὸ τῷ ἄλλῳ φαινόμενον ψεῦδος, ἐπετοι προσέτι καὶ ὅτι πάντα εἰσὶ φαντασίαι(¹).

“Ωστε πάντα τὰ φαινόμενά εἰσι φαντασίαι ταῦτα καὶ ἄληθη. Ὁπως λοιπὸν ἴστροις ἔργον ἐστὶ νὴ βοηθήστη εἰς νίκην τὴν κακὴν ἔξι, οὗτοι καὶ τοῦ Σοφιστοῦ ἔργου ἐστὶ νὴ μεταβάλῃ τὴν γείρων ἔξι εἰς ἀμείνων. Καὶ ὁ μὲν ἴστρος πράττει τοῦτο φαρμακόν, ὁ δὲ Σοφιστὴ λόγοις. Οὗτοι δ’ ἐκ τῆς θεωρίκης ταύτης ἔξαγει ὁ Πρωταγόρας ὡς πόρισμα τὴν ἀνάγκην διδασκαλίας καὶ δικαιολογεῖ ἐπιστημονικῶς τὸ σοφιστικὸν αὐτοῦ ἔργον ἀποδεικνύων αὐτὸν ὡς ἀναγκαῖον. Τοιοῦτο δὲ ὑπελάμβανε τὸ διδάσκειν «ὅπως οὐδὲποτέ τις τὴν αὐτοῦ οἰκίαν διοικοῖ καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως, ὅπως τὰ τῆς πόλεως δυνατώτατος οὐ εἴη καὶ πράττειν καὶ λέγειν» (²).

(¹) «Οἶκα μὲν ἐκκαπταὶ ἔμοι φαίνεται, τοιαῦτα μὴν οὔτεν ἔμοι, οἷς δὲ σοι, τοιαῦτα δ’ αὖ σοι’ ἀνθρωπος δ’ αὖ σὺ τε κἀγώ.... Τίνετε πνέοντος ἀνέμου τοῦ αὐτοῦ, οἱ μὲν ἵμον ῥιγοῖ, οἱ δὲ οὐ καὶ οἱ μὲν ἡρέμα, οἱ δὲ σφέδρα». Τὸ πνεῦμα τότε αὐτὸν καθ’ ἑαυτὸν δὲν δυνάμεθα οὔτε θερμὸν οὔτε φυγρὸν νὰ ὀνομάσωμεν ἄλλὰ ψυχρὸν μὲν ἐστι τῷ ῥιγοῦντι, θερμὸν δὲ τῷ θερμακομένῳ. Μεσαίτ. 152 κ. ἐρ. Κριτήριον ἄρα τῶν ὄντων ἐστίν οἱ ἀνθρωποι· διεῖτι πάντα τὰ φαινόμενα τοῖς ἀνθρώποις καὶ ὑπέρχουσι, τὰ δὲ μηδενὶ τῶν ἀνθρώπων φαινόμενα οὐδὲ ὑπάρχουσι. (Σέξ τ. Ηλυρ. Γηποτ. Λ, 210). Μέτρον ἄρα πάντων πραγμάτων ἀνθρωπος.

(²) Ηλ. 4 τ. Ηρωτ., 318 Ιη.

Ἐπειδὴ πρὸς τούτοις τὸ ὄντα εἰσὶ τῷ ἀνθρώπῳ τοιαῦτα, οἵτινες φαίνονται αὐτῷ, τὸ δὲ φάνεσθαι ἐστιν αἰσθάνεσθαι (διότι φαίνονται τῷ ἀνθρώπῳ οὗτοι σημάνει οὐδὲν ἄλλο ἢ ὅτι αἰσθάνεται αὐτὸς ὁ ἀνθρωπὸς οὗτος), φαντασία ἀριστερή καὶ αἴσθησις τὸ αὐτό· διότι ὅποις αἰσθάνεται ἔχεσται τὸ ὄντα, τοιαῦτα καὶ εἰσὶν ἔχεστα. Καὶ ἡ ψυχὴ ἀριστερή οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ αἱ αἰσθήσεις⁽¹⁾. Ἐπιστήμη ἀριστερή ἐστὶν ἢ αἴσθησις.

Ἐγεῦσθαι πορίζεται ὁ Πρωταγόρας τὸ ἐν τῇ κοινωνίᾳ παιδευτικὸν αὐτοῦ ἔργον. Ἐπειδὴ, λέγει, οὗτος ἔχει ἢ ἀληθεια, ὡς ἐγὼ γέγραψα, ὃτι ἐπειδὴ μέτρον πάντων τῶν τε ὄντων καὶ μὴ ἔκαστος ἡμῖν ὑπάρχει, μυριαχῶς δὲ διαφέρομεν ἀλλήλων κατὰ τοῦτο, διότι τούτῳ μὲν ἐξ ἡμῶν ἄλλα καὶ φαίνονται καὶ εἰσὶν, ἐκείνῳ δὲ ἄλλα, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀριστερή σοφία καὶ σοφὸς ἀνήρ, ὅστις ἀν μὲν τινι ἐξ ἡμῶν φαίνεται καὶ εἰσὶ κακός, νὰ μεταβάλῃ ταῦτα καὶ ποιήσῃ νὰ φαίνεται καὶ νὰ ὕστιν ἀγαθός. Τοῦτο δ' ἔτι σοφέστερον λέγει, γίνεται δέ. Εἰς μὲν τὸν ἀσθενοῦντα πικρὸς φαίνονται ὥστις εἰσὶν αὐτῷ πράγματι πικρά, τῷ δὲ ὑγιαίνοντι τάναγτίς εἰσὶ καὶ φαίνονται. Σοφώτερον μὲν λοιπὸν οὐδέτερον πρέπει νὰ καταστήσωμεν, διότι οὐδὲ δυνατόν ἐστι τοῦτο· οὐδὲ πρέπει νὰ κατηγορήσωμεν ὅτι δῆθεν ὁ μὲν ἀσθενῶν ἐστιν ἀμαθής, διότι τὰ τοιαῦτα δοξάζει, ὁ δὲ ὑγιαίνων σοφός, διότι ἄλλοις δοξάζει. Πρέπει δημοσίᾳ μεταβάλωμεν τὴν νοσηρὸν ἔξιν εἰς τὴν ὑγιαίνων, διότι αὐτὴ ἐστὶν ἀμείνων. Ἀκριβῶς οὖτοι πρέπει καὶ ἐν τῇ παιδείᾳ νὰ πράξωμεν, νὰ μεταβάλωμεν φαυλωτέρουν ἔξιν ἐπὶ τὴν ἀμείνων. Ἄλλ' ὁ μὲν ίατρὸς μεταβάλλει διὰ φρεμάτων, ὁ δὲ Σοφιστὴς διὰ λόγων. Τὴν ἔξιν ἀριστερήν τὴν νοσηρὸν πρέπει νὰ μεταβάλλωμεν εἰς χρηστόν. Οὐδεὶς τῷ ὄντι οὐδένας ψευδῆ δοξάζοντα ἐποίησε νὰ δοξάζῃ ὑστερον· ἀληθή· διότι τοῦτο θὰ ἔτοι τὸ αὐτό, ὡς εἰ ἐποίει νὰ δοξάζῃ τὰ μὴ ὄντα, ὅπερ ἀδύνατον. Ὁ ἀνθρωπὸς, ὡς εἶπομεν, δοξάζει ὡς αἰσθάνεται τε καὶ πάσχει, ἄλλα παρ' ἂν πάσχῃ ἀδύνατον νὰ δοξάζῃ. Ταῦτα δέ εἰσι πάντοτε ἀληθή δια αἰσθάνεται ἔχεστας καὶ πάσχει καὶ ἐπομέ-

(1) Διογέν. Β', η', 51. «Ἐλεγέ τι μηδὲν εἶναι ψυχὴν παρὰ τὰς αἰσθήσεις, καθ' ἄλλατων φησὶν ἐν Θεαιτήτῳ, καὶ πάντ' εἶναι ἀληθῆ». Πρβλ. II λάτ. Θεαιτ. 53.

νως δοξάζει. 'Αλλὰ τὰ τῆς χρηστῆς ψυχῆς ἔξει δοξαζόμενος κατ' οὐδὲν μέν εἰσιν ἀληθινέστερα τῶν τῆς πονηρᾶς ψυχῆς ἔξει δοξαζόμενων, εἰσὶν δὲν βελτίους τούτων ἐκεῖνα. Καὶ τοὺς σοφοὺς τοὺς μὲν περὶ τὰ σώματα ὄντες ζῶντες, τοὺς δὲ περὶ τὰ φυτὰ γεωργούς, καὶ οὗτοι δὲ ἐμποιοῦσιν εἰς τὰ φυτά, ἀντὶ πονηρῶν αἰσθήσεων, ἔτους τι αὔτοῖν ἀσθενῆ, χρηστὰς καὶ ὑγιεινὰς αἰσθήσεις καὶ ἀληθεῖας. Οἱ δὲ σοφοὶ καὶ ἀγαθοὶ ῥήτορες ποιοῦσιν εἰς τὰς πόλεις, ὥστε τὰ χρηστὰς αὐτὸν πονηρῶν νὰ δοξάζονται δίκαια καὶ νὰ ὕστι τοιαῦτα. Διότι ὅποις δὴ βεβαίως φρίνωνται εἰς ἐκάπετην πύλιν δίκαια καὶ καλά, ταῦτα καὶ εἰσὶν αὐτῷ δίκαια καὶ καλά, ἔτος δὲν αὔτῳ κορυφαῖς θεωρῇ· ἀλλ' ὁ σοφὸς ὅταν τὰς παλίταξις εἰσὶ πονηρά, αὐτὸν πονηρῶν ποιεῖ νὰ ὕστι καὶ νὰ δοξάζονται χρηστά. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὁ Σοφιστής, ἀφ' οὗ τοὺς παιδευομένους οὕτω δύναται νὰ παιδαγωγῇ, καὶ σοφίς ἐστι καὶ δέξιος τοιλαχῶν χρημάτων εἰς τοὺς παιδευθέντας. Καὶ οὕτω καὶ συρράτεροί εἰσιν ἄλλοι ἄλλων καὶ οὐδεὶς φευδῆ δοξάζει καὶ πας, ἐάν τε θέλῃ ἔάν τε μή, ἐστὲ μέτρον.

Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐδίνυκτο ἀρχὴ οἱ Πρωταγόροις νὰ ἐπονγούμενη ἔσωτὸν Σοφιστὴν καὶ ὀνκρυνδίν νὰ ὀνακηρύξῃ εἰς πάντας τοὺς "Ἐλληνας παιδεύσεως καὶ ἀρετῆς διδάσκαλον καὶ νὰ ὑποσχηται ὅτι ὁ παρὸς αὐτὸν ἀφικόμενος καὶ ἐκάπετην ἡμέραν οὐδὲρχηται εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον βελτίων γεγονός· αἴ τονίσκε, ἐσται τοίνυν σοι, ἐάν ἐμοὶ πινθέ, ἢ δὴ ἡμέρᾳ ἐμοὶ συγγένη, ἀπιέναι οὐκακῆ βελτίου γεγονότι, καὶ ἐν τῇ ὑστερείᾳ τούτῳ τοῦτο καὶ ἐκάστης ἡμέραις ἀεὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδίνειν. Τὸ δὲ μάθημα, ὅπερ οὐδὲ ἐπενέγκῃ τὴν κατούμενην ἡμέραν ἐπίδοσιν καὶ βελτίων τούτην ἐστιν αεύθουσλία περὶ τε τῶν οἰκείων, ὅπως δὲν ἀριστεῖ τὴν αὐτοῦ οἰκείων θεοῖς, καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως, ὅπως τὰ τῆς πόλεως δυνατώτατος δην εἴη καὶ πράττειν καὶ λέγειν»⁽¹⁾, ἐν δυσὶ λέξεσιν ή οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ τέχνῃ.

'Αρετὴν λέγων οἱ Πρωταγόροις ἔνοιει πάσην πρὸς τὸν βίον πρακτικὴν δεξιότητα καὶ τοῦ χρηματῆρος μήριφισιν. Τὴν ἀρετὴν θεωρεῖ

(1) Πλάτ. Πρωταγ. 318 Α. Ε.

τὸ κάλλιστον⁽¹⁾ ἡς οὐκ ἔστι τὸ μέν τι καλόν, τὸ δὲ αἰσχρόν, ἀλλ' ὅλον που καλὸν ὡς οἶόν τε μάλιστα. Πᾶν τὸ ἥδη οὐκ ἔστι καὶ ἀγαθόν, οὐδὲ πᾶν τὸ ἀνισχόν κακόν, ὑπάρχουσί τινας τῶν ἥδέων, μὴ ὅντας ἀγαθά, ὑπάρχουσι δὲ πάλιν τινὰς τῶν ἀνισχῶν, μὴ ὅντας κακά, ὑπάρχει δὲ καὶ τρίτη αὔτων τάξις, τὰς οὐδέτερας, οὔτε κακὰς οὔτε ἀγαθὰς ὅντας. 'Αγαθὸν δέρος ἔστι μόνον τὸ ἥδεσθαι ἐπὶ τοῖς καλοῖς.
"Οντως ἥδέως ζῆ μόνος ὁ τοῖς καλοῖς ἥδόμενος..

'Αλλα διδάσκων δὲ Πρωταγόρας τὴν τέχνην τοῦ μεταβάλλειν διὰ τοῦ λόγου καὶ ποιεῖν νὰ φύνωνται καὶ νὰ ὄσιν ἀγαθὰ τὰς κακὰς νομίζομεν δὲν ἐδύνατο νὰ ἀμελήσῃ τοῦ δργάνου τοῦ λόγου, ἵτοι τῆς γλώσσης. Κατ' ἀνάγκην δέρα περιελαμβάνετο ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τοῦ καὶ ἡ περὶ γλώσσης διδασκαλία. Παραδίδοται δὲν δτι ἐδίδασκεν⁽²⁾, δὲ Πρωταγόρας καὶ περὶ συνομάτων δρθότητος. Πρῶτος δὲ Πρωταγόρας διεῖλε κατά τινας μὲν τὸν λόγον εἰς τέσσαρας, εἰς εὐχωλήν, εἰς ἐρώτησιν, εἰς ἀπόκρισιν καὶ ἐντολήν, κατ' ὅλους δὲ εἰς ἑπτά, εἰς διηγησιν, ἐρώτησιν, ἀπόκρισιν, ἐντολήν, ἀπαγγελίαν, εὐχωλήν, κλισιν, οὓς καὶ πυθμένος εἶπε λόγων⁽³⁾.

'Ἐὰν δὲ θελήσωμεν νῦν νὰ ἔξετάσωμεν τοῦ Πρωταγόρου τὰ δόγματα κριτικῶς, βλέπομεν πρῶτον μὲν δτι γνωστικὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀρχὴν οὐδεμίαν ὅλην ἢ τὴν αἰσθησιν ὑπελάμβανε καὶ τὴν ψυχὴν ἔλεγε περὶ τὰς αἰσθήσεις εἶναι. 'Επειδὴ δὲ ἀνώτερον τῶν αἰσθήσεων κριτήριον τῆς ἀληθείας δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὸν Πρωταγόραν, αἱ δὲ αἰσθήσεις μετακοσμοῦνται καὶ ὅλοιοιοῦνται κατὰ τὰς ἡλικίας καὶ τὰς ὅλλας τῶν σωμάτων κατασκευάς, διότι, ῥεούσης συνεχῶς τῆς ζήτης, γίνονται προσθέσεις ἀντὶ τῶν ἀποφορήσεων, οὐδεμίαν ὅλην ἀληθείαν τῶν ὅντων δυναται νὰ γινώσκῃ ὁ σύνθρωπος ἢ μόνον δπερ ἡ εὑρετάβολος αἰσθησις αὐτῷ ἐκάστοτε ἐμφανίζει. Τὸ κατ' αἰσθησιν δέρος ἔστι τὸ ἀληθές. 'Αληθειά ἔστιν δέρος ἐκάστῳ τὸ ἐκάστοτε φαινόμενον. "Ωστε ὀρθῶς λέγεται δτι τὸν λόγον τοῦ 'Αντισθένους, «οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν», πρῶτος δὲ Πρωταγόρας διελέχθη⁽⁴⁾.

(1) Πρωτ. 349 Ε.

(2) Frei quaest. Protagor. I, 136 κ. ἐφ.

(3) Διογ. Θ', η', 53 κ. ἐφ. Σούι δ. ἐν λ. Πρωταγόρας. Quintilian. III, 4, 10.

(4) Διογ. Θ', η', 53.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐμοὶ ψυχρόν, ἄλλῳ ἐστὶ θερμόν, καὶ τὸ τῷ ἀσθενοῦτε πικρὸν τῷ ὑγιαίνοντι ἐστὶ γλυκύ, ἐκκτέρῳ δὲ ἀληθές ἐστι τοῦτο ὅπερ αἰσθάνεται ἐκάτερος καὶ φευδὲς τῷ τὸ ἐτέρῳ φρινόμενον, ἐπειδὴ δῆλα δὴ πάντα τὰ δικοῦντα καὶ φρινόμενά εἰσιν ἀληθῆ, ἀναγκής εἴπεται ὅτι πάντας εἰσὶν ἀληθῆ δημοκρίτης καὶ φευδῆ. Ἀληθῆ μὲν καθ' ὄσον φρίνονται καὶ εἴσιν εἰς τινα, φευδῆ δὲ καθ' ὄσον τὰς κύττας ἐτέρῳ τινὶ οὐ φρίνονται τοικοῦτα καὶ οὐκ εἰσιν, εἴσιν ὅρκος μὴ ὄντας, καθ' ὄσον δῆλον ὅτι τὰνταί τοικοῦτα οὐλαζόντες καὶ ἔκκριτοι τοὺς μὴ τούτας πρὸς ἐκυτοὺς διεξάζοντας νομίζουσιν ὅτι εἰσὶ διεφευσμένοι καὶ σφάλλονται· ὅτας ἀνάγκη τῇ κύττῃ καὶ νὴ ὑπάρχει καὶ νὴ μὴ ὑπάρχει. Καὶ εἰ τοῦτο ἐστιν, ἀνάγκη τὰ δικοῦντα νὴ ὑπάρχωσι πάντας ἀληθῆ· διότι τὰς ἀλλήλους ἀντικείμενα θεωρήσονται ἀληθῆ, οἱ δὲ διεφευσμένοι καὶ οἱ ἀληθεύοντες οὐδὲν ἀλλ' ἢ τὰς ἀλλήλους ἀντικείμενα διεξάζουσιν. Εἰδὲν λοιπὸν τὰς ὄντας ἔχοντας οὐτως, ἀληθεύοντας πάντες δημοκρίτης καὶ φεύδοντας. Οὗτοις ὅρκοις ἀνακριθεῖσι ηὔθλησι· διότι κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἀληθεύεται καθ' ἐκυτήν δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ φρινόμενα μόναν. Οὐδὲ κατὰ τὰς κριτήριους ἀληθείας δινοστὸν νὴ ὑπάρχει, διότι ηὔθλησις, ηὗται κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐστὶ τὸ κριτήριον, ἀσταθές τί ἐστι καὶ μετεκβαλλόμενον δει καὶ παραλλάσσον καθ' ἔκκριτον ἀνθρώπον καὶ καθ' ἐκάτην αὐτοῦ ἥλικίαν καὶ σωματικὴν ικτασκευήν. Οὗτοις ὅρκοις ὄντες ἀληθείας, ἐφ' ἐκυτής ἐδραζομένης, τίθεται ηὔθληστος δέξας τοῦ καθ' ἔκκριτον ἀνθρώπου. Καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς αὐτικρέτου διέρχεται ένος ἐκάτην ἐξηρτάτοι τῆς ἀληθείας η γνῶσις, τὸ δίκαιον τῶν θερμῶν τῆς πολιτείας, η ἀληθεία τῆς θρησκείας, τὰς ἔθιμος τῆς οἰκουγενείας καὶ ἐν γένει πᾶς ὁ κοινωνικὸς διάκοσμος. Ἀναγρέπεται πάντα τὸ ιστόμενον ἐν τῷ θεωρητικῷ καὶ πρακτικῷ βίῳ καὶ αὐτὸι εἰσάγεται ὁ πόλεμος παντὸς κατὰ πάντων, η σύγγυμνη, η ταραχή, δικρανής καὶ ἀληκτος ἐπανάστασις ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τῷ πράξει.

Τὴν περὶ κοινωνίας καὶ πολιτείας διάκοσίν τοις Πρωταγόρους ἔχομεν ἐν τῷ μύθῳ, ὃν παρίστημεν ἡ Πλάτων διηγούμενον τὸν Πρωταγόρου ἐν τῷ ὄμιλον μῷ διεκδίγω (320 Σ. π. ἐφ.).

Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον ὁ Πρωταγόρας ἐδιέξεν ὅτι ἀνευ πολιτικῆς τέχνης ὁ ἀνθρώπος ἀδύνατον ἐστι νὴ διατηρηθῆ· διὸ μυθολογεῖ ὅτι ἐκ θεοῦ ἐδόθη τῷ ἀνθρώπῳ αἰδίος καὶ θεοῦ, ὅρκος πρὸς τὸ δί-

καί εὐλάβεις πρὸς τὸ ἄδικον, δι' ὃν καθίστανται δυνατοὶ πόλεων καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοῖ, καὶ ἐτέθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ νόμος, νὰ φυνεύωσι τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν ὡς νόσον πόλεως. Ἐντεῦθεν σύναγεται ὅτι πολιτικῆς ἀρετῆς πάντες μετέχουσι καὶ ἐποκενωδὲς πάντες ἔχουσι γνώμην περὶ πολιτικῶν πραγμάτων καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν μὲν ὁ λόγος ἢ περὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἢ ἀλληλεγγύης διαφέρει, μᾶλλος ὁ ἀρχιτέκτων ἢ ὁ τῆς ἀλληλεγγύης ἀρετῆς κάτοχος δύναται νὰ συμβουλεύῃ, ἀλλαγὴ δὲ ἐκτὸς τούτων οὐδένα ἀνεχόμεια, ὅταν δὲ περὶ πολιτικῆς ἀρετῆς πρίκειται, παντὸς τὴν συμβουλὴν ἀνεχόμεια, ἐπειδὴ πάντες μετέχουσι τῆς ἀρετῆς ταύτης, διὸ τοῦτο προσέτι πάντες δυχεῖται διὰ συμβουλῆς καὶ προτροπῆς νὰ συντελῶμεν εἰς τὴν ἀγαθοφήν τῶν νέων. Διὸ τούτων διδάσκει ὁ Πρωταγόρας ὅτι ὑπάρχει φυσικὸν δίκαιον, διάκρισις δὲ τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἀπὸ τοῦ θεοῦ δικαίου οὕτω γίνεται.

'Ἄλλο' ἐντεῦθεν ἔχομεν μίαν ἀντίφασιν καὶ μίαν ἀκολουθίαν τοῦ Πρωταγόρου· ἀντίφασιν μὲν διέτι ὅστις φύσει αὐτὸς καὶ ἔαυτὸς πράγματα δὲν παραδέχεται καὶ δογματίζει ὅτι τὰ πράγματά εἰσιν ἐκάστῳ τοικύτῳ, οἷς αὐτῷ φαίνονται, αὐτὸς δὲν δύναται νὰ δοξάζῃ ἔνευ ἀντιφάσεως ὅτι ὑπάρχει φύσει δίκαιον. Διὸ δὲ τοῦ μέθου, ὅτι ἐκ Διός ὁ Ἔριπης ἐκάμισεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ δίκαιον καὶ τὴν αἰδώ, οὐδὲν ἀλλοι σημαίνεται ἢ ὅτι τὸ δίκαιον ὑπάρχει φύσει. 'Ἀκολουθίαν δὲ διέτι ὁ ἔτερος ἴσχυρισμός, ὅτι διδασκτὸν ἡ ἀρετή, τυγχάνει σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ· ἐπειδὴ δῆλα δὴ τὰ πράγματά εἰσιν οἷς ἐκάστῳ φαίνονται, ἔπειτα ὅτι δυνάμεικα διὰ διδασκαλίας νὰ γεννήσωμεν ἐν τινὶ δόξας περὶ ἀρετῆς τοικύτας ἢ τοιαύτας.

'Ἐκ τῶν εἰρημένων φαίνεται ὅτι ὁ Πρωταγόρας παραδέχεται ὅτι ὁ ἀνθρώπος φύσει ἔχει τὴν πρὸς τὴν ἡθικότητα ῥοπὴν ἐν ἐκυρῷ ἰδρυμένην, ἀλλ' ἐφρόνει ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη ἡ φυσικὴ αὐτῇ ῥοπὴν ἢ ἀναπτυχθῆ διὰ διδασκαλίας· «ἀπὸ νεῖτητος, ἔλεγεν, ἀρξαμένους δεῖ μανθάνειν». 'Η δὲ διδασκαλία πάλιν καθίσταται τότε μόνον κάρπιφόρος, ὅταν βοηθήται ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀσκήσεως· «φύσεως καὶ ἀσκήσεως διδασκαλία δεῖται»⁽¹⁾. Οὕτω δὲ λύει ὁ Πρωτα-

(1) Mullach, fragm. Filos. τέμ. II, 134, 9.

γόρας καὶ τὸ πολυθρύλητον καὶ φλογερὸν τῆς ἀργίας φιλοσοφίας ζήτημα : «ἄδει διδακτὸν ή ἀφετή ; ή οὐ διδακτὸν ὅλλ' ἀσκητὸν ; ή οὔτε ἀσκητὸν οὔτε μαθητὸν, ὅλλά φύσει παραγίγνεται τοῖς ἀνθρώποις ή ὅλλω τινὶ τρόπῳ⁽¹⁾»; Τὰ σπέρματα τῆς ἡθικῆς εἰσὶ κατὰ τὸν Πρωταγόρα όν τῷ οὐθετῶπο φύσεως αὐτοῖς καταθεβλημένα, ὅλλ' οὐχ ἀναπτυγθῶσι καὶ καρποφορήσωσιν, ἔγρυπται ἀνάγκην θεραπείας, ἄτας διδασκαλίας καὶ ἡθικῆς ἀσκήσεως· ἀνευ τούτων ή διδασκαλία μόνη οὐδὲν δύνεται νὰ καταρθήσῃ.

Περὶ θεῶν ἐξερράβετο ὁ Πρωταγόρας, ὡς εἶδομεν, ὅτι οὐκ οὐδὲν οὔτε ἐὰν ὑπάρχωσιν οὔτε ἐὰν μὴ ὑπάρχωσιν· ἐκπλήσσεται δὲ εἰς τὴν γνῶσιν ταῦτην ὅποι τε τῆς βραγήτητος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ ὅποι τῆς ἀδηλότητος αὐτοῦ τοῦ πράγματος. 'Ἄλλ' οὐ φίλεται ὁ Πρωταγόρας νὰ διαφέρῃ πρὸς ἐκυτὸν ἀκόλουθος, μίκη μόνη ἐπετρέπετο αὐτῷ περὶ θεῶν γνώμη, ὅτι θεοὶ δὲν ὑπάρχουσι· διάτι οἱ λέγων οὗτοι αὐτὸς καὶ οὐδὲν ἐκυτὸς δὲν ὑπάρχουσιν, ἄλλ' εἰσὶ δημιουργοί μετα τῆς φυντασίας τοῦ ἀνθρώπου, αὐτῆς καὶ τὴν θεοποίην ἀφείλε νὰ κηρύξῃ νὰς φανταστικὴν ή, νὰς ὁ Κριτίκης ἐπρεπεῖ, νὰς παλιτειὸν δημιουργῆμα τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐντεῦθεν ἀρχὴ δὲν ἔμεινε πιστὸς ταῖς ἐκυτοῖς ἀρχαῖς ὁ Πρωταγόρας.

'Αφ' οὖς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Πρωταγόρου δίκαιον ἐστιν ή, τι ἀνέκαστοι φάνηται, ἐπετκι θεὶ ἐκκατονταὶ θεοῖς εἰς πάσῃ δινόμει τὸ ἐκυτὸ δίκαιον φκινόμενον καὶ τοῖς ὅλλοις νὰς τοιοῦται νὰ καταστήσῃ. Πρὸς τοῦτο οὐδὲν ὅλλο ἐπιτηδειάτερον τῆς γλιώστης ὑπάρχει θργανον. Εντεῦθεν ή περὶ τὴν βητορικὴν τέγγυην σπωδὴ τοῦ Πρωταγόρου, ο Σωκράτης⁽²⁾ λέγει πρὸς τὸν Πρωταγόραν ήτι καὶ ἐκεῖνος ἐστιν ἵκενδες καὶ τοὺς ὅλλοις δύνεται νὰ διδάξῃ περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων καὶ μακροὺς λόγους νὰ διποτείνῃ αὐτῶς, ὥστε μηδέποτε νὰ ἐπιλέπῃ αὐτῷ οἱ λόγοις, καὶ βραγέκ πάλιν αὐτῶς, ὥστε μηδέποτε ἐκεῖνου βραχύτερος νὰ εἴπῃ. Ήκ τὸν ἐν τῷ διεκλύψῳ βητορικῶν τοῦ Ιππίου φκίνεται θεὶ ὁ Πρωταγόρας ήτο πολὺ μᾶλλον θεοπλένος πρὸς τὴν ἀποτελεσματικοὺς λόγους⁽³⁾. 'Άλλ' ὁ Πρωταγόρας τὴν μεγάλην τῶν λό-

(1) Ηλ. ἀ τ. Μέν. 70 Α.

(2) Ηλ. ἀ τ. Πρωταγ. 329 Β. 334 Ε. καὶ ἄρ.

(3) Ορα καὶ Φαιδρ. 267 Β.

γων δύναμιν αύτοῦ ἐδείκνυεν ὑπεισχνούμενος τοῖς μαθηταῖς ὅτι ποὺεῖ
τὸν οἵτινα λίγον κρείττω, ἵτοι τὸ ψεῦδος ἀληθέας, τὸ ἀδικον δίκαιον
τὸ ἀπίθανον πιθανόν, ἢ, ὡς ἔρμηνεύει τυπο ὁ Ἰσοκράτης (15, 30),
τὸ ἐπικρατεῖν τὸν ψευδόμενον τοῦ ἀληθῆ λέγοντος, τὸ πλεονεκτεῖν
ἐν τοῖς ἀγῶσι παρὰ τὸ δίκαιον, ἢ, ὡς ἔτι σαφέστερον ἔρμηνεύει
τὴν ρήτραν ὁ Ἀριστοφάνης (¹), τὸ νικᾶν τὸν ἄδικον λόγον τὸν δί-
καιον. Διὸ καὶ ἀσχολεῖται ὁ Πρωταγόρας περὶ τὴν γλῶσσαν, ἀπέβη
δὲ μετὰ τοῦ Προδίκου ὁ πρῶτος θεμελιωτὴς τῆς γλωσσικῆς ἐρεύνης,
διέκρινε πρῶτος τὸ βέγην τῶν οὐσιαστικῶν, τοὺς χρόνους τῶν ῥη-
μάτων (μέρη χρόνου) (²), τὰ εἶδη τῶν προτάσεων καὶ ἐδίδασκε περὶ
ὅρθιοεπείας (³).

Γοογίας ο Λεοντίνος.

Γοργίου βίος (δρᾶσις πολιτική - διδακτική - συγγραφική). — 'Απο-
φθέγγιατα.—Χαρακτήρ λόγου.—Περὶ γνώσεως θεωρία.—Φυσικά
καὶ ηθικά δόξαι.—Περὶ φυτορικῆς καὶ φύτιορος γνώμης.

Γοργίας ὁ Καρραντίδου κατὰ Παυσανίαν (VI, 17. 8), κατὰ Σουτ-
δαν δὲ Χαρραντίδου, κατήγετο ἐκ τῆς Σικελικῆς πόλεως Λεοντίνων,
ὅπεν καὶ Λεοντίτος ἐπωνομάσθη. Ἐγεννήθη Ἰσως περὶ τὸ πρῶτον
ἔτος τῆς 74 Ὁλυμπιάδος, ὅποι περὶ τὸ 483 π. Χ. καὶ ἔζησεν ἕτη
δικτὺ ἡ ἐννέα καὶ ἑκατὸν μέχρι τοῦ 375 π. Χ. (⁴). Ο Γοργίας εἶχεν
ἀδελφὸν Ἡρόδικον καλούμενον Ιατρόν (⁵). Τοῦ Γοργίου μνη-

⁽¹⁾ *Nep.* 112 καὶ ἐφ. 875 καὶ ἐφ. 882 καὶ ἐφ.

⁽²⁾ Atagay, Ω', γ', κατ. ἐρ. 52. Zeller αὐτ. 1⁴, 1018 κατ. ἐρ.

⁽³⁾ Εἰδικῶς περὶ Πρωταγόρου ἐπραγμάτεύθησαν ὁ Geist de Protagorae sophistae vita Gissae 1827 ὁ Leon h. Spengel, de Prot. rhetore ejusque scriptis ἐν τῷ αὐτοῦ «Συναγωγῇ τεχνῶν» σελ. 52 κ. ἐφ. ὁ L u d v. F e r d. H e r b s t, Protagoras Leben u. Sophistik. ἐν Philol—histor. Studien herausg. von Petersen I. Heft, Hamb. 1832, σελ. 88—164 ὁ W e b e r, Quaestiones Protagor. Marb. 1850. ὁ I o h. F r e i, Quaestiones Protagoreae Bonn. 1845.

⁽⁴⁾ Zellerg. g. p. I⁴, 947, 3. προσλ. κατ Μυλ., 2 IXXX, 116.

Επί τούτων οι παραπάνω σημειώσεις είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την ανάλυση της ιστορίας της Ελληνικής Αρχαιότητας.